

Nederlandse Geloofsbelijdenis

450 jaar als samenbinder

Bijlage bij *De Samenbinder* 27 oktober 2011

Uit de brief van Guido de Brès aan zijn vrouw

Verbonden - gescheiden - verenigd

Catherine Ramon, mijn dierbare en zeerbeminde echtgenote en zuster in onze Heere Jezus Christus,

Uw angst en smart die mijn blijdschap en de vreugde van mijn hart enigszins verstoren, zijn de reden dat ik u thans schrijf, zowel tot uw vertroosting als tot de mijne. Ik zeg met name 'tot uw vertroosting', daar u mij altijd met een zeer vurige toegenegenheid hebt liefgehad, en het de Heere nu behaagt dat zich een scheiding tussen ons beiden voltrekt; in deze scheiding gevoel ik uw hartzeer meer dan het mijne. En ik bid u, zoveel ik kan, dat u zich niet bovenmate bedroeft, uit vreze van God te mishagen.

Het is u genoeg bekend dat toen u met mij in het huwelijk bent getreden, u een sterfelijke man hebt genomen, die onzeker was van elke minuut van zijn leven; en evenwel heeft het onze goede God behaagd ons gedurende de tijd van ongeveer zeven jaren samen te laten leven, terwijl Hij ons vijf kinderen schonk. Indien de Heere ons langere tijd samen had willen laten leven, had Hij daartoe zeker de macht gehad. Doch het behaagt Hem niet; dat daarom Zijn welbehagen geschiede, en dit welbehagen u een voldoende reden zij. (...)

En dat is de reden waarom de evangelisten, na zo zorgvuldig het lijden en de dood van onze Heere Jezus Christus verhaald te hebben, er bijvoegen: 'En dit is geschied, opdat vervuld zou worden hetgeen van Hem geschreven was'. Ditzelfde moet men toepassen op al Zijn leden. Het is wel waar dat de menselijke rede tegen deze leer strijdt en haar weerstaat zoveel zij kan, zoals ik dit zelf zeer sterk heb ondervonden. (...)

En zie, daar is nu mijn God, Die mij de hand wil reiken om mij in Zijn welgelukzalig Koninkrijk in te zamelen. Ik ga voor u uit, en wanneer het de Heere behagen zal, zult u mij volgen. Het zal niet voor altijd zijn dat de scheiding zich voltrekt. De Heere zal ook u inzamelen om ons tezamen te verenigen met ons Hoofd, Jezus Christus. Hier is de plaats van onze woning niet, zij is in de hemel; het is hier de plaats van onze vreemdelingschap.

Guido de Brès in de gevangenis.

Laat ons daarom sterk verlangen naar ons ware vaderland, hetwelk de hemel is, en boven alles begeren te worden ontvangen in het huis van onze hemelse Vader, om daar onze Broeder, Hoofd en Zaligmaker Jezus Christus te zien, en om daar het hoogwaardige gezelschap der patriarchen, profeten en apostelen te zien, en zovele duizenden martelaren, tot wier gezelschap ik ingezameld hoop te worden wanneer ik de loopbaan van de dienst die ik van mijn Heere Jezus ontvangen heb, volbracht zal hebben. (...)

Nooit had ik gedacht dat God zo goedertieren zou zijn geweest jegens een zo arm schepsel als ik ben. Ik gevoel nu de getrouwheid van mijn Heere Jezus Christus. Ik breng

De genade en barmhartigheid van onze goede God en hemelse Vader, en de liefde van Zijn Zoon, onze Heere Jezus Christus, zij met uw geest, mijn zeerbeminde.

nu in praktijk wat ik zo vaak aan anderen gepredikt heb. En voorzeker, ik moet dit bekennen, namelijk dat toen ik preekte, ik sprak als een blinde over kleuren ten opzichte van dat wat ik nu in de praktijk ervaar. Ik heb meer profijt gehad en geleerd sinds ik gevangen ben, dan gedurende heel mijn leven; ik bevind mij in een zeer goede school; de Heilige Geest drijft mij voortdurend en Hij leert mij de wapens te hanteren in deze strijd. (...)

Ik bid mijn God dat Hij u zal willen vertroosten en u tevredenheid schenken met Zijn heilige wil. Ik hoop dat God mij de genade zal schenken u meer te schrijven, zo het Hem behaagt, om u te vertroosten zolang ik nog in deze elendige wereld zal zijn. En bewaar mijn brief ter gedachtenis aan mij; hij is heel slecht geschreven, maar het is gelijk ik kan en niet gelijk ik wil. Vaarwel, Catherine, mijn zeer-geliefde vriendin.

Vanuit de gevangenis op 12 april 1567,
uw getrouwe man Guido de Brès.

De zwerftocht van een zuiderling

Eigenlijk is het best opmerkelijk dat een zuiderling van zo grote betekenis werd voor de Noordelijke Nederlanden. Guido de Brès had dat zelf ook niet gedacht, noch gezocht. Hij was er diep van overtuigd dat hij de weg moest volgen die de Heere hem wees. Hij deed wat hij gevoelde als een opdracht van 's hemelswege: Het Evangelie van vrije genade verkondigen. Juist deze prediker wilde de Heere gebruiken om een geloofsbelijdenis op te stellen die nog altijd in onze psalmboeken staat.

Geen antwoord

Eigenlijk is het leven van De Brès een lange zwerftocht geweest. Hij kon zijn pinnen niet zo diep inslaan in deze wereld. Voortdurend leefde hij in gevaar, omdat de Roomse Kerk het 'gevaar' van de Reformatie zo groot vond. Rust zocht Guido de Brès niet; zijn verlangen om het Evangelie te verkondigen was veel sterker dan zijn vrees voor de gevaren die dreigden. De Heere leidde het leven van De Brès zo dat hij als een van de eersten het reformatorische gedachtegoed verspreidde in de Zuidelijke Nederlanden.

Opmerkelijk zijn de vragen rond de persoon van Guido de Brès waarop we geen antwoord krijgen. Zo weten we geen geboortedatum en zelfs het jaar 1522 als geboortjaar staat niet onomstotelijk vast. Guido werd geboren in een gezin met liefde tot de reformatorische overtuiging. Daarvoor moest een hoge prijs worden betaald: het ene familielid stierf de marteldood, de ander moest voortdurend vluchten.

Ook over de bekering van De Brès weten we hoegeenaamd niets. Als kind en als jongeman was hij vurig rooms. Zijn moeder had al tijdens de zwangerschap een verlangen dat haar zoon in de dienst des Heeren zou mogen arbeiden. Dat gebeurde ook, echter niet in de Roomse

Kerk, maar ten dienste van het zuivere Evangelie van Gods genade.

Toen De Brès in 1567 gevangen zat, stuurde hij een ontroerende brief aan zijn moeder. Daarin verhaalt hij hoe hij de Heere inmiddels meer dan twintig jaren had gediend. Dat betekent dat hij voor zijn vijftienvijftigste werd ingewonnen voor de leer van vrije genade. Een tijdgenoot schreef dat de Heere daarvoor het lezen van de Bijbel gebruikte.

Uit zijn geloofsbelijdenis en andere boeken blijkt duidelijk dat De Brès bij bevinding wist wat bekering was. Hij wist dat een zondaar alleen door Christus behouden kan worden, dat het geloof met Christus verenigt en de zaligheid alleen in Hem leert zoeken (NGB, art. 22-23).

Portret

Graag zouden we weten hoe zo'n invloedrijk persoon eruit zag. Echter, een portret van hem is niet voorhanden. Een schriftelijk 'portret' van Guido bestaat wel. 'Rijzig van gestalte, bleek van gelaat, tamelijk mager en met een lang gezicht, een naar rossig zwemende baard, met hoge schouders, een hoge rug, en er slecht verzorgd uitziend', zo tekende een tijdgenoot hem.

De Middelburgse predikant ds. Jacobus Willemsen schreef op zijn beurt een gedicht over De Brès. Hij deed dit in 1768, precies twee eeuwen na diens marteldood. 'Maar 't heilig martelbloed der vrome martelaren / was 't vruchtbaar zaad der kerk. De Brès' belijdenis / gegrond in 's Heeren Woord, zo leerzaam als gewis / wierd voor en na zijn' dood, door mannen, diep ervaren / getoetst, gestaafd, beschermd, en, als een dierbaar pand / de vastgestelde leer der kerk in Nederland'.

Vluchten

Al spoedig na zijn bekering moest De Brès vluchten uit zijn geboorteplaats Mons (Bergen in het Nederlands). Van 1548 tot 1552 verkeerde hij in Engeland. Daar genoten de protestanten onder de regering van koning Edward VI een behoorlijke mate van vrijheid. Enkele duizenden ontvluchtten het vasteland. In Londen kwam De Brès in aanraking met bekende hervormingsgezinde predikanten, zoals Marten Micron, Johannes Utenhove, Martin Bucer en Johannes à Lasco. Veel onderwijs ontving hij in deze jaren. Door al deze contacten werd de basis gelegd voor zijn latere reformatorische arbeid, zo schrijft ds. P. Korteweg in zijn nieuwe boek "Guido de Brès" (uitg. gebr. Koster, Barneveld).

In 1552 verliet De Brès Engeland weer. De druk van de vervolgingen was wat verminderd, maar bovenal was de honger naar het Woord groter geworden! Guido de Brès keerde vooral terug met het doel om het Evangelie te prediken. Het stadje Lille (nu gelegen in Noord-Frankrijk)

De Nederlandse Geloofsbelijdenis 450 jaar als samenbinder

Deze bijlage bij ons kerkelijk blad is voor jong en oud bedoeld: om te bewaren, er steeds weer in te lezen en u bij de NGB zelf te mogen brengen. Dan is de moeite van allen die meewerkten aan de totstandkoming dubbel beloond: het deputaatschap van De Saambinder voor de financiering, drukkerij Verloop voor de geweldige verzorging en samenwerking en alle spontane scribenten voor hun gewaardeerde bijdrage. De Heere zegene deze uitgave tot binding aan Schrift en belijdenis!

v.a.

werd zijn nieuwe standplaats. Daar kwamen de reformatorisch-gezinden steeds openlijker bijeen.

Echter, ook Lille werd getroffen door heviger vervolgingen. Ze deden De Brès naar Gent uitwijken. Zijn verblijf daar was maar kort; ook in Gent was het te gevaarlijk voor hem. Daarom week hij dit keer uit naar Duitsland. In Frankfurt am Main trof hij verschillende vluchtenlingengemeenten aan. Een ervan stond onder leiding van Petrus Datheen en Johannes Utenhove, een ander onder leiding van John Knox. Tot deze laatste gemeente, een Engelstalige, behoorde ook Johannes à Lasco. De Brès ontmoette in Frankfurt dus verschillende personen die hij in Londen al had leren kennen.

Opleiding

Frankfurt was overigens geen einddoel voor de vluchting. In Gent was De Brès tot de slotsom gekomen dat zijn theologische opleiding tekort schoot. Daarom reisde hij naar Lausanne, een centrum van de Reformatie, om daar verder onderwezen te worden. Nadien ging de weg verder naar Genève. Zijn uiteindelijke verlangen was om het onderwijs ten dienste te stellen van de hervorming in de Nederlanden. Want daar bleef het hart van De Brès liggen. In Genève genoot Guido het onderwijs van Calvijn en Beza. Hij ontving er grondig onderwijs in de uitleg van Gods Woord.

Teruggekeerd in de Nederlanden koos hij de stad Doornik als zijn uitvalsbasis. Van daaruit predikte De Brès onvermoeibaar het Evangelie van vrije genade. Doornik

Guido de Brès in zijn studeervertrek nabij de stadsmuur.

Hij probeerde eerst mensen van aanzien voor de Reformatie te winnen. Hij vond dat de reformatorische gemeente de overheid niet moest provoceren met al te openlijke samenkomsten.

was een bolwerk van het gereformeerd geloof en werd wel het 'Genève van het noorden' genoemd. Openlijk kwamen de gereformeerden samen onder de prediking van Pierre Bruly. Al spoedig echter werd deze opgepakt en stierf hij de marteldood. De hevige vervolgingen deden de gemeente groeien tegen de verdrukking in. Opmerkelijk is dat de schuilnaam voor de gemeente van Doornik "de Palm" was. Net als een palmboom groeide de gemeente in de weg van de druk.

Er was wel behoefte aan een nieuwe geestelijke leider. De Brès, gerijpt door zijn persoonlijke ervaringen en het onderwijs dat hij ontving, was de juiste man op de juiste plaats.

Voorzichtig

In Doornik ging De Brès voorzichtig te werk. Hij probeerde eerst mensen van aanzien voor de Reformatie te winnen. Hij vond dat de reformatorische gemeente de overheid niet moest provoceren met al te openlijke samenkomsten. Anderen vonden hem daarin te slap en daagden door hun houding de overheid juist uit. Met als gevolg dat De Brès opnieuw moest vluchten.

Inmiddels was Guido de Brès de laatste jaren van zijn leven ingegaan. Enkele jaren genoot hij rust in het Franse stadje Sedan. Samen met zijn vrouw en kinderen had hij eindelijk een geregeld gezinsleven. Toch wilde hij niet in Sedan blijven. Het hart van de reformator trok naar zijn vaderland. Daar lag zijn roeping; daar had men hem ook hard nodig.

De synode van Antwerpen, die samenkwam op 16 april 1566, deed een beroep op De Brès om over te komen. Hij kwam, predikte in Antwerpen en Valenciennes. Tweederde van de 30.000 inwoners van die laatste stad koos openlijk voor de Reformatie. Op 24 augustus had een Beeldenstorm plaats. Dat laatste kwam Valenciennes duur te staan. Spaanse troepen belegerden de stad. Een moedige verdediging kon niet voorkomen dat de stad viel.

De Brès en zijn collega De la Grange waren inmiddels gevlucht. Door een verklikker kwamen de Spanjaarden hen op het spoor. Beiden werden gearresteerd. Landvoogdes Margaretha van Parma had bepaald dat ze gefolterd en opgehangen moesten worden.

Onder moeilijke omstandigheden zat de trouwe Godsgezant gevangen. Zijn ziel was echter goedsmoeds. Hij wist zich ondersteund door eeuwige armen.

In de vroege morgen van 31 mei 1567 werd De Brès, samen met De la Grange en nog drie gevangenen, opgehangen. Na een lange zwerftocht kwam Guido de Brès echt Thuis.

De aanvaarding van de Geloofsbelijdenis

De tijd vóór de Dordtse Synode 1618 - 1619 is niet eenvoudig geweest. Allerlei verwikkelingen maakten het kerkelijke leven moeilijk. Het conflict tussen de remonstranten en de contra-remonstranten begon steeds duidelijker naar voren te komen. Een groot verschil tussen hen was de aanvaarding van de belijdenisgeschriften.

De Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis werden door de remonstranten niet zonder meer aanvaard. De ware oorzaak hield men opzettelijk vaag. Ten diepste was er onenigheid over de inhoud, maar dat spraken zij eerst niet uit. Benadrukt werd het feit dat belijdenisgeschriften geschreven zijn door mensen. Ze konden niet op dezelfde lijn gezet worden als de Heilige Schrift. Maar daarmee werd ook ontkend dat de belijdenisgeschriften wel een grote waarde hadden.

Op allerlei manieren is geprobeerd om aan de belijdenisgeschriften geen enkel gezag te geven. Tijdens de jaren

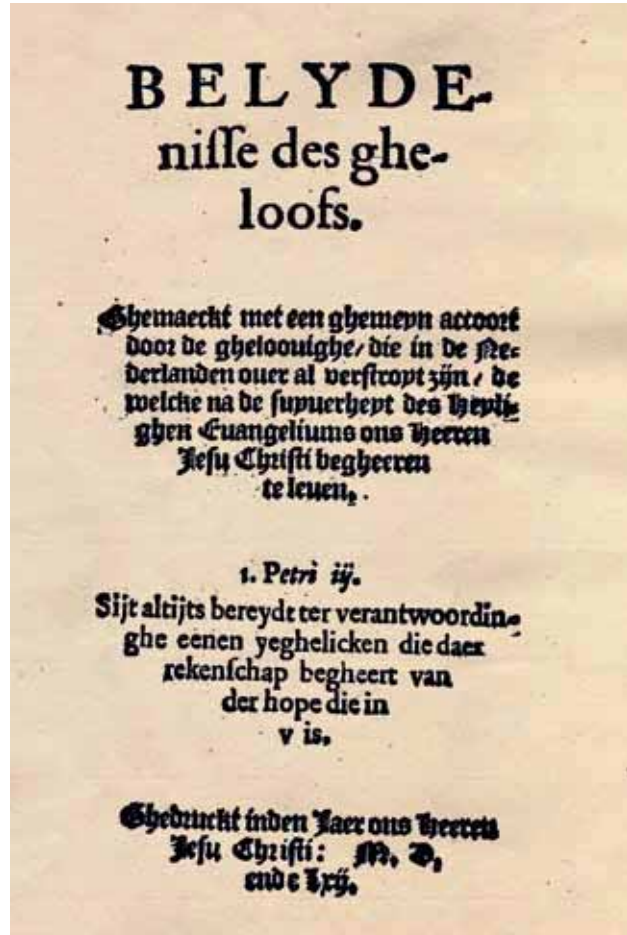
Liefde tot de kernwaarheden van de Heilige Schrift zoekt een eenheid op grond van de waarheid.

die voorafgingen aan de grote synode in Dordrecht werd het echter steeds duidelijker wat de remonstranten wilden. Op geen enkele manier wilde men zich binden aan de belijdenis. Tijdens de kerkelijke vergaderingen in 1611 en 1613 werd het echter steeds duidelijker dat men de inhoud van de belijdenis niet wilde aanvaarden.

Kort voor de vergadering van de Dordtse Synode verscheen een boekje van Festus Hommius: Specimen Controversiarum Belgicarum. Al snel verscheen een Nederlandse vertaling: Monster van Nederlandsche Verschillen. Dit boekje werd in grote oplagen gedrukt en behoorde 'tot de meest gelezen tractaten van dien tijd'. In deze uitgave worden de verschillen op een rijtje gezet. De artikelen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis werden afgedrukt en na ieder artikel werd aangegeven hoe de remonstranten

Wat doet de Kerk in de belijdenis?

Eerbiedig wordt met hart en mond de Heilige Schrift nagesproken.

Titelblad van de eerste Nederlandse uitgave 1562.

er anders over dachten. Citaten van de remonstranten maakten de verschillen duidelijk. De reden waarom de remonstranten een revisie van de belijdenisgeschriften wensten was in één keer duidelijk. Eerst heimelijk en later openlijk. Zo gaat dat altijd!

Met deze les uit de geschiedenis moeten wij ook nu ernstig rekening houden. Waarom willen mensen de belijdenis niet aanvaarden? Is de inhoud te scherp? Zijn er bepaalde onderwerpen van de leer die men anders wil formuleren?

Onze vaders hebben dit aangevoeld. Op het scherpst van de snede zijn heikele onderwerpen aan de orde gekomen en omschreven in de Dordtse Leerregels. Men heeft dit niet gedaan om de remonstranten louter de waarheid te kunnen zeggen. Het ging hen om de eenheid van de kerk. Daarom werd om onvoorwaardelijke aanvaarding van de belijdenis gevraagd. Wie moeite heeft met dit onvoorwaardelijke karakter, tornt aan de eenheid van de kerk.

Onze vaders schreven in een korte inleiding op de Acta van de synode van 1618-1619: 'Voorts hebben wij, uit ge-

lijke zorgvuldigheid, opdat in dit ons gebied niets zou ontbreken aan hetgeen tot de rust der Kerk dienen mocht, ook de formulieren onzer enigheid, namelijk, de Belijdenis en de Catechismus, tot nog toe hier gebruikelijk, naar de regel van Gods Woord naarstiglijk door dezelve doen overzien. Dewelke, de ganse zaak naarstiglijk en in de vreze des Heeren met vreugdebeden tot God in dezelve eerwaardige vergadering overwogen hebbende; met een schier onuitsprekelijke blijdschap van velen, die de goedheid des Gods Israëls, in een zo liefelijke en beminnelijke overeenstemming, in hun hart smaakten, hebben geoordeeld dat deze leer, gelijk ze in beide (belijdenisgeschriften, CN) verklaard werd, den Woorden Gods gelijkmatig was, en derhalve den nakomelingen zonder enige verandering moest nagelaten worden' (Acta, pag. IV).

Uit deze lange zin blijkt hoe hartelijk lief onze vaders de inhoud van de belijdenis hadden. De liefde tot deze leer heeft gedrongen om de eenheid van de kerk te zoeken. De eenheid in het heden en in de toekomst.

Door de eeuwen heen is dit de motivatie geweest om de belijdenis te aanvaarden. Liefde tot de kernwaarheden van de Heilige Schrift zoekt een eenheid op grond van de waarheid.

Ds. G.H. Kersten onderstreept in zijn "Korte lessen over Kort Begrip" de drievoudige functie van de belijdenisgeschriften. Zij geven uitdrukking aan hetgeen de kerk op grond van Gods Woord gelooft. De wereld kan zo zien wat de kernwaarheden voor de kerk zijn.

Een tweede functie is het belang van een samenvatting van de leer om die over te dragen aan het nageslacht. Een derde functie is het hebben van een duidelijke omschrijving van de leer temidden van allerlei dwalingen.

De Formulieren van Enigheid waren en zijn belangrijk. Een hartelijke liefde tot de inhoud verbindt.

Poortugaal, ds. C. Neele

Hoe ziet het overzicht van de 37 artikelen eruit?

Ze gaan over:

- God 1-13
- de mens 14,15
- de Verlosser 16-19 - vervolgens over:
- de verlossing 20-26
- de kerk 27-36
- de eeuwige bestemming 37

Wat leren we uit dit overzicht?

- De noodzaak van de geloofskennis van God - van onszelf - van de Middelaar.
- De noodzaak van de verlossing - het levensbelang van de kerk - tot ons eeuwig welzijn.

Wat zegt artikel 1 ons?

Een enig God

Wij geloven allen met het hart en belijden met de mond dat er is een enig en eenvoudig geestelijk Wezen, Hetwelk wij God noemen.

Te midden van de strijd van Gods Kerk op aarde heeft de Heere altijd betoond dat Hij over Zijn Kerk waakt en voor haar zorgt. Dat blijkt ook in het geven van de NGB in 1561 toen er de strijd was tussen Rome en de Reformatie. De vaste wetenschap dat God in de hemel voor alles zorgt, leefde ook in het hart van Guido de Brès. Daarom begint zijn eerste artikel met het wijzen op de enige, waarachtige God in Wie hij met het hart zaligmakend geloven mag. De Brès had te midden van alle strijd geen enkele twijfel aan het bestaan van deze levende God en Zijn zorg over Zijn Kerk.

Ook in onze bange tijd is het nog steeds waar dat deze enige God, gisteren, heden en tot in der eeuwigheid Dezelfde is. Maar... belijden we dat alleen met de mond óf mogen we daar door wederbarende genade ook de troost van smaken met ons hart?

Wie God is daar kunnen we alleen maar van stamelen, als nietige, schuldige Adamskinderen. De Brès heeft er eerst in negen woorden iets van gezegd. Maar hij doorleeft zijn armoede en vat het dan samen als hij zegt dat Hij is als een zeer overvloedige (nooit uit te ledigen) Fontein van alle goed!

Wie God is? Hij is *eeuwig*. Zonder begin en zonder einde. Mozes had daar de troost van toen hij uitriep: 'Heere Gij zijt ons geweest een Toevlucht van geslacht tot geslacht'. Hij is ook *onbegrijpelijk*. Zijn wegen zijn voor ons ondoordringelijk. Wat is het genade als we eronder buigen mogen.

God is ook *onveranderlijk*. Tot troost van een volk dat het na genade altijd weer verzondigt. Hij is ook *almachtig*. Wat bij de mensen onmogelijk is, dat is mogelijk bij God. Hij is *volkomen wijs*. Hij doet het nooit verkeerd. Dat mocht Job op de ashoop belijden. God is ook *rechtvaardig*. Wij kunnen buiten Christus naar recht niet voor God bestaan. Hij is ook *goed*.

Kent u iets van deze God met uw hart? Dan zult u ook uitroepen dat Hij is een *zeer overvloedige Fontein van alle goed*. Alles wat aan Hem is, is gans begeerlijk! Om te mogen delen in het goed van deze Fontein is nodig dat u door wederbarende genade een plaats krijgt onder die Fontein. Om te delen in de druppels ervan zult u laag bij de grond moeten verkeren. Dáár valt het water van deze Fontein. Hoe lager bij de grond, hoe dichterbij het Verbond. Bent u al nederig en dorstig gemaakt door Gods Geest?

Scherpenzeel, ds. A. Verschuure

Oorsprong niet uit God

Over de ontstaansgeschiedenis van de wederdopers

In de tijd van de kerkhervorming waren er ook nevenstromingen. Bewegingen van mensen die zich verzetten tegen de roomse kerk, maar die niet tot de lijn van de schriftuurlijke Reformatie van Luther en Calvijn behoorden. De wederdopers vormden wel een van de bekendste bewegingen.

Met name Luther heeft veel last van deze groepering gehad en hen ook daadkrachtig bestreden. Men deed afbreuk aan de goede zaak van de noodzakelijke Reformatie. Dat deden ze door hun opvattingen en ook door hun optreden.

Ook Guido de Brès heeft aan deze stroming ruime aandacht gegeven. Hij deed dat in een uitvoerig werk "Oorsprong en wederlegging van de wederdopers". Dit omvangrijke werk bestaat uit drie boeken. In dit artikel gaat het alleen over het eerste boek. Dat boek draagt als titel: "Tegen de dwaling van de wederdopers met daarin de oorsprong, het beginsel en hun rampzalige vruchten".

Guido de Brès laat ons eerst zien hoe de beweging van de wederdopers is begonnen. Hij beschrijft uitvoerig historische gebeurtenissen uit die begintijd. Meteen valt dan op dat hun oorsprong ligt in oproerigheid, menselijke godsdienstigheid, dwaze nieuwlichterij en zelfzucht. Met dit duidelijk te laten zien vanuit de feitelijkheden van de historie wil Guido de Brès zijn lezers duidelijk maken dat deze beweging niet uit God kan zijn. Ook laat hij enkele dwaalgevoelens zien, die hij kort weerlegt. In de volgende twee boeken gaat hij dieper in op hun opvattingen en de weerlegging daarvan.

De beweging van de wederdopers kwam op rond 1520. 'Zij woonden voornamelijk in Saksen. Zij droomden dromen en zeiden dat zij door visioenen vertrouwelijk met God spraken en predikten zulke dromen als waarachtig en als goddelijke orakels aan hun volgelingen' (blz. 45). Een belangrijk leider werd Thomas Müntzer. Hij zei dat 'iedereen die behouden wilde worden in de eerste plaats alle openbare zonden moest ontvluchten' en 'dat zij de

menigte en omgang met de mensen uit de weg moesten gaan om vaak aan God te denken' (blz. 46).

Hij kwam in verzet tegen de dienaars van het Woord en ook tegen de overheid. Zijn optreden werd al eigenzinniger en oproeriger. Het leidde tot de boerenoorlog in 1525. Deze opstand werd door Filips van Hessen neergeslagen, waarbij ook Müntzer werd terechtgesteld.

Afschrikwekkend voorbeeld

Hiermee was de beweging echter niet ten einde. Velen verzamelden zich in de stad Münster. Daar kwamen ook Hollanders als Jan Matthijs en Jan van Leiden. De leiders wierpen zich op als bijzondere profeten aan wie God rechtstreeks Zijn opdrachten gaf. Er gebeurden op heerszuchtige wijze merkwaardige dingen. Al het goud en zilver en andere roerende goederen werden gemeenschappelijk gemaakt. Polygamie werd ingevoerd met een

Als belangrijkste kenmerken van deze wederdopers komen naar voren: het gezag van Gods Woord wordt ontkracht. Men beroept zich op visioenen en openbaringen aan profeten.

beroep op bepaalde situaties in het Oude Testament. Vooral de machthebbers en in het bijzonder koning Jan van Leiden, omgaf zich met veel pracht en praal.

Er gebeurden dingen waarbij heilige zaken gruwelijk ontheiligd werden. Zo werd aan het eind van een volksmaaltijd, waaraan 4000 mensen deelnamen, ineens door de koning en de koningin het avondmaal bediend. Aansluitend werden 'op het bevelschrift van de Vader 28 leeraars van het Woord uitgezonden om deze leer in de vier hoeken van de wereld te gaan verspreiden'. Ze werden gestuurd naar naburige steden. Bijna allemaal kwamen ze op een gruwelijke wijze aan hun einde.

Het is niet te verwonderen dat de wereldlijke gezagsdragers in de omgeving ingrepen. De stad werd belegerd. Ondanks dat de koning en de profeten het volk schitterende dingen hadden beloofd, kwam de stad in veel ellende en grote honger terecht. De koning beloofde dat ze met Pasen zouden zijn bevrijd van het beleg en van de honger. Hij hoopte kennelijk op hulp vanuit Holland en Friesland. Hij had daar vrienden heen gestuurd om een leger bijeen te brengen. Die hadden in Friesland en vooral in Amsterdam wel veel roerigheid teweeg gebracht. Daardoor kregen ze problemen met de overheden, maar een leger bijeenbrengen mislukte. In 1535 viel de stad Mün-

Oproerige wederdopers te Amsterdam.

Wat zijn twee opvallende bevindelijke passages?

Juist in het beroep op het gezag van de Heilige Schrift in artikel 5a.
Bij de belijdenis van de Drie-eenheid in artikel 9a.

ster waarbij gruwelijke dingen plaatsvonden. In januari 1536 is Jan van Leiden terechtgesteld.

Enkele kenmerken

Ook op vele andere plaatsen vonden (op)roerigheden plaats. In Duitsland en vooral ook in Zwitserland. Daar was zelfs een vrouw in Appenzell die zich als Messias der vrouwen uitgaf. Ook in ons land deden zich dwaze dingen voor. In Amsterdam leidde dit zelfs tot naaktloperij.

Als belangrijkste kenmerken van deze wederdopers komen naar voren: het gezag van Gods Woord wordt ontkracht. Men beroept zich op visioenen en openbaringen aan profeten. Het gaat bij hen niet om het gezag van het Woord in Zichzelf, maar om het goddelijk woord in het hart. Dienaren van het Woord die in de lijn van Luther predikten noemden ze letterknechten. Hun predikers riepen zich erop rechtstreeks door God geroepen te zijn. Met een zeer selectief beroep op de Bijbel leerden zij gemeenschap van goederen, polygamie, verwierpen zij de kinderdoop, de eed en het overheidsgezag. Ook leerden ze dat de zaligheid er zou zijn door het geloof en goede werken (die een geheel eigen inkleuring kregen).

Guido de Brès schrijft dat van de geschiedenis van de oorsprong van de wederdopers genoeg waarschuwing tegen hun leer moet uitgaan. Zo kan een werk dat uit God is immers niet beginnen. Dat zal geestelijke van aard zijn, zoals bij Luther.

Aan het einde van het eerste boek gaat Guido de Brès kort in tegen verschillende opvattingen van de wederdopers. Een enkele zin moge dit weergeven: 'Het is nodig dat Gods Geest innerlijk werkt om het geloof in ons te verwekken. Welnu, dat gebeurt heel ordelijk door de prediking van het Woord, zoals blijkt in die purperverkoopster van Thyatira, Lydia genaamd' (blz. 103). Zo is dat nog!

Krimpen a/d IJssel, ds. P. Mulder

Wat is het actuele in de ontstaansgeschiedenis van de NGB?

Als kleine minderheid belijdt de kerk in een samenleving die haar vijandig gezind is.

Wat zegt artikel 2 ons?

Hoe God te kennen

Wij kennen Hem door twee middelen: natuur en Schriftuur.

Wij kunnen God niet begrijpen (Job 36:26) of doorgronden. We kunnen God wel kennen. Artikel 2 begint daarmee. God leren we kennen door middelen. Vóór de zondeval hadden Adam en Eva geen middelen nodig. Door schepping naar Gods Beeld kenden ze God onmiddellijk. Dat is ná de zondeval anders. Wat heeft de zonde veel verwoest!

Er zijn twee middelen waardoor God gekend wordt. In de eerste plaats lezen we over de schepping, de onderhouding en de regering van de wereld. Onze wereld is 'als een schoon boek' waarin we kunnen lezen over Gods kracht en goddelijkheid. Wie raakt niet onder de indruk van de grote bergketens, van de enorme omvang van het heelal, of van de geboorte van een kindje? Deze ervaringen leren ons iets van Gods macht en heerlijkheid in de natuur (Ps. 19:2).

Bovendien heeft elk mens een geweten. Er is een stem die ons eraan herinnert en van doordringt dat er een God moet zijn. Door het sprekende geweten wordt ons 'alle onschuld' ontnomen. De mens is door God geschapen. God maakt Zich in de natuur bekend opdat in het laatste oordeel niemand vrijuit zal gaan. We weten dat er een God is! Deze natuurlijke Godskennis of algemene openbaring beneemt ieder mens alle onschuld. Die kennis is echter niet genoeg tot zaligheid!

Hoe worden verloren mensen behouden? Dat leert ons de *bijzondere* openbaring. Daar wijst artikel 2 ook op. God geeft 'Zichzelf ons nog klaarder en volkomener te kennen door Zijn Heilig en Goddelijk Woord'. God heeft direct na de zondeval een boodschap van zonde en genade gesproken (Gen. 3:15). De mens is de satan toegevalen. God zet echter vijandschap. De kop van de slang zal vermorzeld worden. Christus heeft zonde, dood en satan overwonnen. Hij is Zaligmaker van zondaren. Die boodschap is uitsluitend in Gods Woord te vinden. In de Bijbel heeft God 'zoveel als ons nodig is in dit leven' tot zaligheid bekend gemaakt. Alles wat verloren mensen tot behoud nodig hebben is erin te vinden. Waarom kwam Christus naar deze aarde? God gaf Zijn Zoon en Zijn Woord tot 'Zijn eer en tot de Zaligheid der Zijnen'. Gods kinderen hebben daarom het Woord lief (Ps.119). De Heilige Geest overtuigt van zonde opdat we naar genade leren zoeken. Hij openbaart in het Evangelie echter ook de weg ter zaligheid. Christus is de grote inhoud van de Schrift. Door genade leren zondaren die Zaligmaker kennen. Geloven is kennen bij ondervinding. Dit kennen raakt het hart. Dan is Gods Woord levend en krachtig. Zeg, heeft u, heb jij, door dat middel dé Middelaar al leren kennen?

Amersfoort, ds. W. Visscher

Wat zegt artikel 3 ons?

Het geschreven Woord Gods

Van het geschreven Woord: ...Gods bijzondere zorg...

Dit artikel spreekt ons van het Woord des Heeren. Waarom het Woord des Heeren? Ons wordt gewezen op de oorsprong van dat Woord. Opmerkelijk dat Guido de Brès het Woord zelf laat spreken. De 'heilige' Petrus wordt aan het woord gelaten. Hij is geheiligd in Christus en door de Heilige Geest gedreven om de eeuwige gedachten Gods te beschrijven. Het vloeit alles uit het welbehagen Gods. Het Woord is het verkozen middel waardoor de Heere Zijn wil heeft bekend willen maken. Het is de openbaring van de liefde Gods, die aan de mensen geopenbaard wordt. Dus het is niet door de wil van mensen maar door de wil van God. Dat maakt het Woord van God zo wonderlijk.

God heeft een middel gezocht en gevonden om Zijn wil en genade bekend te maken aan de mensen. Het is het geïnspireerde Woord van God. Elk woord is door de Heilige Geest gedicteerd. De Heilige Geest heeft gebruik gemaakt van mensen. Wonderlijk dat de Heilige Geest gebruik gemaakt heeft van mensen, en daarbij ook van hun aanleg en gaven.

Guido de Brès spreekt van een *bijzondere zorg* des Heeren. In de eerste plaats is het Woord nauwkeurig beschreven. In de tweede plaats blijkt er bijzondere zorg voor de zaligheid der zielen van mensen. 'Opdat mensen tot bekering zouden komen'.

Dit alles is op schrift gesteld, het is leesbaar geworden. Zoals God door de apostelen en de profeten, als door Zijn vinger Zijn wil heeft laten beschrijven, zo heeft Hij de Wet geschreven door Zijn eigen vinger. Dat maakt het Woord tot heilige en Goddelijke geschriften. Het gaat om de autoriteit en het gezag van de Schrift. Wat is het een voorrecht te mogen leven onder de woorden Gods. Ons zijn de woorden Gods toebetrouwd. Wat maakt God een onderscheid waar geen onderscheid is. Ons is die grote schat van de openbaring Gods bekendgemaakt. Wat een verantwoordelijkheid om er voorzichtig mee om te gaan. Bijzonder als het Woord van God gepredikt en gelezen wordt. Wij staan voor en zitten onder de woorden Gods. Zij komen uit de eeuwigheid en gaan mee naar de eeuwigheid. Hoe noodzakelijk is het om bid-dend dit Woord eerbiedig tot ons te nemen. Hopend dat het ook tot onze zaligheid mag zijn.

Guido de Brès sprak van de zorg des Heeren. Gods Woord is duidelijk, genoegzaam met gezag en volkomen. Als de Heere dat Woord voor ons opent, is het wonderlijk duidelijk. Dan mogen de geheimen Gods tot zaligheid zo duidelijk geopenbaard worden. Alles staat er in wat wij tot onze zaligheid nodig hebben. Als Gods Woord spreekt, behoeven wij niets meer te zeggen.

Wat zegt artikel 5 ons?

Gezag van de Schrift

Waarvan de Heilige Schrift haar aanzien en autoriteit heeft: inzonderheid... dat de Heilige Geest getuigenis geeft in ons hart...

Van alle 66 Bijbelboeken belijden we dat ze heilig en canoniek zijn. Heilig, omdat de eigenlijke Auteur de Heilige Geest is. Canoniek, omdat ze als een richtsnoer voor ons leven moeten zijn. Het Griekse woord 'canon' wijst op een houten lineaal met maatverdeling. Het geloof van Gods Kerk moet aan de hele Heilige Schrift getoetst worden (gereguleerd), erop gegrond zijn en erdoor bevestigd worden.

Dit vijfde geloofsartikel vertelt vooral *waarom* het geloof van de levende Kerk volkomen rust op de Heilige Schrift. Het aanzien en gezag van de Bijbel ligt niet zozeer aan besluiten van de Kerk, want ook zij kan dwalen. En daarbij: de Kerk is gebouwd op de Heilige Schrift en niet de Heilige Schrift op de Kerk. De belangrijkste reden is '*dat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn*'. Wat een wonder als we daar iets van mogen doorleven! Als de Heilige Geest ons verduisterd verstand verlicht, krijgt het Woord echt betekenis in ons leven. Dan overtuigt het ons van zonde en schuld. Maar eeuwig wonder als ook de weg ontsloten mag worden voor Jezus, als de Weg, en de Waarheid en het Leven. Dan wijkt het ongeloof en mag bevindelijk (bij ondervinding) de waarheid van de Schrift doorleefd worden.

Guido de Brès voegt er nog één opmerking aan toe: de Heilige Schrift draagt ook *zelf* het bewijs van onfeilbaarheid. Zelfs een blinde (iemand zonder geloof) kan aanvoelen dat het opmerkelijk is, en een overtuigend bewijs van het Goddelijke gezag van de Bijbel, dat de voorzeggingen (profetieën) vervuld zijn. Als zelfs een ongelovige dit getuigenis moet geven, hoeveel te meer zal Gods kind -door het getuigenis van de Heilige Geest- weten dat het om Gods Woord gaat. Dan buigen we, onvoorwaardelijk, voor alles wat daarin geschreven staat.

In de eerste dagen van deze wereld werd het Woord van God al in twijfel getrokken: '*Is het ook dat God gezegd heeft...?*' In de laatste dagen van deze wereld zullen er vele aanslagen zijn op de Heilige Schrift. Maar die Heilige Schrift kan ons wijs maken '*tot zaligheid, door het geloof hetwelk in Christus Jezus is*'. Mogen wij weten dat het geschreven Woord door Gods Geest gebruikt is om het vleesgeworden Woord te kennen en vervolgen te kennen? Dan mogen we Paulus naspreken: 'Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing die in de rechtvaardigheid is; opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust' (2 Tim. 3:16, 17).

Guido de Brès en de naturen van Christus

Wanneer wij artikel 18 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis lezen dat handelt over de menswording van Christus, vinden we in het kort de bestrijding genoemd tegen de wederdopers, die loochenen dat Christus menselijk vlees van Zijn moeder aangenomen heeft. In het opnieuw door de Stichting Heruitgave Werken Guido de Brès uitgegeven boek “Oorsprong en weerlegging van de wederdopers” wordt deze ketterij uitvoerig beschreven en weerlegd. Voor een gedegen uitleg van artikel 18 en 19, opgeschreven door Guido de Brès, kunnen we dus in dit boek terecht. En dat het grondig is gedaan bewijst niet alleen de omvang (blz. 129-403 verdeeld over 29 hoofdstukken), maar ook de diepgang zowel voor wat betreft de kennis van de dwaling als de kennis van de Schrift.

Indrukwekkend!

Als het gaat over de twee naturen van Christus en Zijn komst in het vlees, noemt De Brès niet alleen de bekende Arius, Nestorius en Eutychus, maar ook vele anderen uit de eerste eeuwen na Christus (blz. 133-134). Reeds het Evangelie naar de beschrijving van Johannes is mede geschreven vanwege de aanvallen op de eeuwige Godheid van Christus door Ebion en Cerinthus. Had u wel eens van deze namen gehoord? Het is opmerkelijk dat al zo snel gruwelijke ketterijen de kerk zijn binnengeslopen. Ze waren echter in de tijd van De Brès nog steeds niet verdwenen. De Brès heeft zich grote zorgen gemaakt vanwege de wederdopers die in korte tijd veel aanhang verkregen en meegezogen werden in ‘leger van bozen, dat de duivel heeft toegerust om de Persoon van de Middelaar geheel te verderven en te vernietigen’.

De kern van de dwaling der wederdopers vinden we op blz. 136. Zij ontkennen dat de Vader een eeuwige Vader van Christus is. Zij beweren dat Christus pas de Zoon van God gewórden is bij Zijn geboorte. U zult zeggen: maar hoe was het dan voor de geboorte van Christus? De wederdopers kunnen hier geen goed antwoord op geven. Ze leren dat er toen een soort Zaad is geweest, zoals een boer dat heeft. Dat zaad strooit de boer op de akker, en dan komt er de korenaar uit. Zo is Christus als het zaad van de boer in de akker, de moederschoot van Maria gestrooid. En toen kwam er uit dat zaad Gods Zoon. Dit betekent vervolgens onder meer dat Hij als God gestorven is. Wij leren dat de Zone Gods van eeuwigheid bij de Vader was en dat Hij als de Zone Gods de menselijke natuur heeft aangenomen. De Persoon van de Middelaar is niet als God gestorven, maar als Persoon van de Middelaar naar Zijn menselijke natuur.

Hier hebben we niet te maken met spitsvondigheden. We moeten hier ook niet zeggen: zo’n diepgravende studie naar de menswording van Christus en de twee naturen is niet meer van deze tijd. Laten wij maar (weer) eens

de tijd nemen om deze boeken te lezen en te bestuderen. Het gaat om niemand minder dan Immanuël, de tweede Persoon in het Goddelijk Wezen Die de menselijke natuur heeft aangenomen. Hij is niet veranderd van God in mens. Hij is ook niet het Zaad van de Vader, waarbij Maria niet meer is geweest dan een akker waarin Hij is gezaaid. Nee, Hij is het ware Zaad van Abraham, David, Maria. Hij heeft ons vlees en bloed aangenomen om te kunnen lijden en sterven en is tegelijk God gebleven om de dood te kunnen overwinnen (zo vat De Brès het samen). Zijn vlees is ook niet Goddelijk geworden. Iedere natuur behoudt zijn eigenschappen. En die twee naturen zijn verenigd in één Persoon.

Het is heel goed om ons hierin weer te verdiepen. Verstaan wij het nog als geleerd wordt dat Christus aanbedding toekomt omdat Hij waarachtig en eeuwig God is, zoals De Brès ons voorhoudt, maar dat die aanbedding Zijn menselijke natuur niet toekomt? Ds. G.H. Kersten noemt dat afgoderij in “De Gereformeerde Dogmatiek voor de gemeenten toegelicht”. ‘De enige grond der aanbedding van Christus ligt daarin, dat Hij God is, bovenal te prijzen in der eeuwigheid... Zelfs het Middelaarschap van Christus vormt de grond der aanbedding van Hem niet... Het Middelaarsambt is een beweegreden, waardoor men gaande gemaakt moet worden, om de Middelaar te aanbidden, maar de aanbedding termineert niet, eindigt niet, wordt niet bepaald tot het Middelaarsambt of tot de begaafde menselijke natuur’.

Bidden wij tot God?

Ook als het gaat om de Middelaar?

Verstaan wij dit nog? Ook in onze gebeden? Bidden wij tot God? Ook als het gaat om de Middelaar? We gebruiken wel eens uitdrukkingen in onze gebeden, en we zeggen het met teerheid, die we dan toch nog eens moeten leggen naast wat Gods Woord leert over de twee naturen van Christus verenigd in één Persoon.

Ik moest aan nog iets denken. Jaren geleden hield ik een meditatie over de Borg in Gethsémané in een van de bejaardenhuizen. Daarna kwam ik bij een heel oude vrouw, een teer kind van God. Ze onderwees me aangaande de twee naturen van Christus in één Persoon. Ze vertelde hoe Hij nu waarachtig God gebleven was, en, zo zei ze: ‘Daarin ligt zo’n troost. Hij kon de dood overwinnen en de toorn van God doordragen. Hij heeft de menselijke natuur aangenomen, wat een troost. Nu kon Hij ook lijden en sterven. Zo’n Middelaar heb ik nu nodig’.

En zo is zij ook gestorven. Het laatste gebed dat ik van deze vrouw hoorde was: ‘Al mijn zonden, al mijn ongerechtigheden, ontferm U mijner, om Jezus’ wil, Amen’.

Wat zegt artikel 17 ons?

Het beloofde Zaad

Wonderlijke wijsheid en goedheid (...) belovende hem Zijn Zoon...

Dit korte, belangrijke artikel 17 over de wederoprichting van de gevallen mens geeft een rijk getuigenis van Gods onbegrijpelijke liefde voor gevallen zondaren. Alles aan de zijde van de mens wordt afgesneden. Wij wierpen ons moedwillig in de lichamelijke en geestelijke dood. We hebben ons daarmee geheel ellendig gemaakt. Zonder God en zonder hoop. Dood door de zonden en de misdaden. Wie meent dat er bij de mens nog een zoeken naar de Heere gevonden wordt, kan zich niet beroepen op de Bijbel of de NGB.

Adam is al bevende van God weggevlucht. Nooit eerder was hij bevreesd of schuldig, maar door de zonde was er schrik en vrees in zijn hart. Met hem zijn wij allen van God weggevlucht.

Maar onze goede God openbaarde Zijn eeuwig welbehagen en Zijn vredegedachten van eeuwigheid in die donkere nacht in het paradijs. De Heere is de Eerste. Hij zoekt Adam die gezondigd heeft en wegvlucht op en roept hem uit de struiken en stelt hem des doods schuldig.

Eeuwig wonder! De Heere heeft in Zijn wonderlijke wijsheid en onuitsprekelijke goedheid een weg uitgedacht waar er aan onze zijde geen weg meer was. Hij heeft Adam getroost door de belofte hem Zijn Zoon te geven. Christus is in eeuwigheid met Zijn hart Borg geworden. Hij heeft, eer de hemel en de aarde er was, Zich gegeven voor Zijn bruidskerk. Zo zal Hij, Die het Hoofd, de Borg en de Middelaar van het genadeverbond is, al Gods deugden verheerlijken. Hij is het beloofde Vrouwenzaad. Gegeven in de kribbe en uiteindelijk aan het vloekhout van het kruis. God gaf Zijn Zoon, Zijn enige, om doodsschuldige weglopers terug te brengen in Zijn gunst en gemeenschap. Christus gaf Zich in de dood om al de Zijnen het eeuwige leven te geven.

Hier luiden de adventsklokken van de eeuwige, eenzijdige liefde Gods. De Zoon van God, Die onze menselijke natuur aanneemt uit de maagd Maria. Om satans kop te vermorzelen geeft Hij Zich als Borg voor Zijn volk in de dood. Hij, Die zo Gods deugden verheerlijkt heeft, kon van de dood niet gehouden worden, maar leeft nu eindeloos aan 's Vaders rechterhand. Door Zijn Geest verlost Hij de Zijnen van de dood, werkt de behoefte naar die troost in hun hart en geeft hen geen rust eer ze op rechtsgronden mogen zeggen: 'Dat ik mijns getrouwen Zaligmakers Jezus Christus eigen ben...' Dit is de enige, ware, door God gewerkte troost. Alles daarbuiten zal ons bij de dood ontvallen. Maar welgelukzalig is die mens die bevindelijk mag nazeggen wat Guido de Brès in dit korte artikel heeft verwoord.

Meliskerke, ds. G.J.N. Moens

Wat zegt artikel 22 ons?

De rechtvaardigmaking door het geloof

De rechtvaardigmaking door het geloof in Jezus Christus

Nadat uitvoerig is gesproken over de Middelaar Jezus Christus in de artikelen 18 t/m 21, gaat Guido de Brès in artikel 22 uitleggen hoe we daar deel aan krijgen. Een uiterst belangrijke zaak! McCheyne zong reeds: 'Mijn ziel, doorziet gij uw lot, hoe zult gij rechtvaardig verschijnen voor God?'

Het antwoord is ondubbelzinnig en glashelder: alleen door een *oprecht* geloof, dat als een ledige hand het instrument is waardoor Christus niet alleen wordt omhelsd, maar dat ons tevens met al Zijn goederen in Zijn gemeenschap brengt, maar ook *houdt!*

Bovendien wordt beleden dat deze Christus niet alleen een enige, maar ook een volkomen Zaligmaker is. Wie Hem bezit, heeft zijn gehele zaligheid. Dat geloof is meer dan genoegzaam tot vrijspreking van onze zonden. Guido de Brès noemt deze kernzaak *een grote verborgenheid*. En zo is het! Met alle verstandskennis en zelfs met het verkeren onder de prediking van de gekruisigde Christus (hetwelk op zich een uitnemend voorrecht is!) blijft de bevindelijke kennis van de Middelaar een verborgenheid als Gods Geest er geen plaats voor maakt en ons niet inwint voor het heilige recht Gods. In de weg van het wonder immers wordt de Middelaar geopenbaard. Hoe duidelijk vraagt Christen aan Onkunde in de Christenreis of hem Christus is *geopenbaard!* Bovendien gaat het om *ware* kennis. Welnu, om ware kennis te verkrijgen van deze verborgenheid, is het nodig dat de *Heilige Geest* in onze *harten* ontsteekt een *oprecht geloof* dat als een vuur reinigt, verlicht en verwarmt. Hoe treffend verwoordt onze geloofsbelijdenis al deze zaken.

Allereerst wordt de Heilige Geest de Werkmeester van het *oprechte* geloof genoemd. Wij kunnen van onszelf niet geloven. In de levendmaking komt niets van ons in aanmerking. Het is vrije gunst alléén. In artikel 24 lezen we dat de planting van dit geloof geschiedt door middel van het Woord Gods. Petrus noemt dat het zaad der wedergeboorte als Gods Geest Zich eraan paart. Hoe noodzakelijk is het voor ons om alle middelen waar dit Woord geopend, gepreekt, uitgelegd, gelezen of verklaard wordt, te gebruiken en te onderzoeken. Voor Guido de Brès werd dat persoonlijk onderzoek van Gods Woord het middel voor zijn waarachtige bekering.

Vervolgens wordt gesproken over een *oprecht* geloof. Wat is er veel geloof dat de toets van Gods Woord niet kan doorstaan bij ons sterven. Doorzoek uzelf toch nauw. Hoe schoonschijnend, indrukwekkend voor anderen het moge lijken, hoe welluidend onze belijdenis mag klinken, God doorziet of de wortel der zaak in ons gevonden wordt en of ons geloof een zaak is van *het hart!* De Allerhoogste geve ons allen uit genade de beleving van dit *geloofsartikel*.

Hardinxveld-Giessendam, ds. W.J. Karels

Het grote belang van de Heilige Doop

Een zaak van groot belang. Dat was de Heilige Doop voor Guido de Brès. Tegenstanders van de kinderdoop begrijpen het voornaamste van de doop niet, zo luidde zijn oordeel. Daarom spaarde De Brès geen moeite om het onderwerp van alle kanten te belichten. Ruim 200 bladzijden in zijn boek tegen de wederdopers gaan over het onderwerp van de (kinder) doop. Ze zijn nog altijd actueel.

De naam wederdopers of dopersen laat al zien dat een belangrijk punt in hun leer de doop is. Hun verwerping van de kinderdoop betekende een scherpe aanval op de leer van de Reformatie. Grondig hebben de Reformatoren en hun opvolgers de argumenten van de wederdopers weerlegd. Zo grondig dat er na die tijd eigenlijk weinig nieuwe argumenten zijn aangedragen.

Wij maken nu dankbaar gebruik van deze doordenking in het gesprek met de evangelische beweging. Zeer weinigen binnen deze beweging erkennen de bijbelse grond van de kinderdoop. De bestrijding ervan wijkt weinig af van wat de wederdopers hebben aangedragen. We hoeven ons dus niet in allerlei bochten te wringen om nieuwe gronden voor de kinderdoop aan te dragen. We kunnen putten uit de rijkdom die de Reformatoren hebben overgeleverd.

Argumenten

De argumenten tegen de kinderdoop zijn bekend. Kort gezegd zijn het deze: De Bijbel leert in Markus 16:16 de volgorde van geloof en doop. Dat betekent dus eerst een geloofsbelijdenis dan de doop. Verder zouden de apostelen nooit de doop aan kinderen hebben bediend en wordt een opdracht om kinderen te dopen gemist. Tenslotte erkennen de wederdopers niet de lijn van de besnijdenis in het Oude Testament naar de doop in het Nieuwe Testament.

Wegen we deze argumenten goed, dan zien we dat de verwerping van de kinderdoop niet op zichzelf staat! Ze hangt samen met allerlei andere onderwerpen, zoals de visie op het geloof, het verbond en de eenheid van Oude en Nieuwe Testament.

De volgorde van belijdenis en doop geldt nog altijd, aldus De Brès. Bij heidenen - Markus 16 is het zendingsbevel - komt het onderwijs voor de doop; bij de kinderen van de gemeente volgt het onderwijs op de doop.

Mogen zij van de doop uitgesloten worden? Guido de Brès werpt deze vraag verschillende malen op. En steeds antwoordt hij: Nee, God sluit kinderen niet uit van Zijn verbond, belofte en genade, dus mogen wij ze niet uitsluiten van het zegel van het verbond.

Waarom geen apart bevel in het Nieuwe Testament om kinderen te dopen? Dat was niet nodig, want dit bevel

De praktijk van de wederdopers.

Uit: 'Oproer der wederdoperen', een van de bronnen die De Brès gebruikte.

was er al in het Oude Testament door de besnijdenis. De doop kwam in de plaats van de besnijdenis.

Betekenis

Wat betekent de doop? Veel. "Het zichtbare teken is dus niets anders dan de afbeelding van deze geestelijke dingen die wij in Christus hebben, hetgeen ons voor de mensen ook dient als een merk- en veldteken, dat ervan getuigt dat wij God erkennen als onze God en dat wij Zijn volk zijn."

Kreeg de doop ook voor ons deze persoonlijk waarde? Kregen we zo verwachting voor het nageslacht, omdat God de trouwhoudende VerbondsGod is? Niet zozeer met de argumenten voor de kinderdoop - hoe nuttig ook -, maar met de beleving van de doop staan we in het spoor van de Reformatie.

Middelburg, ds. J.M.D. de Heer

Dreigt de belijdenis niet een tweede Bijbel te worden?

De vraag te stellen is een bewijs dat we de belijdenis niet kennen, want die stelt zichzelf uitdrukkelijk ónder de Heilige Schrift: artikel 7.

Wat zegt artikel 26 ons?

De enige Voorbidder

Van de enige voorbedding van Christus

Dit artikel, het laatste van de NGB dat handelt over de verlossing, is een loflied op de enige Voorbidder en Zaligmaker Jezus Christus. Tegenover de roomse leer en allerlei dwalingen, belijdt Gods kind dat een heilige, een engel, ja zelfs Maria geen voorbidder kan zijn. Zij kunnen niet helpen, omdat ze zelf uit genade zalig zijn geworden en geen enkele waardigheid in zichzelf hebben om voor een heilige God te kunnen bestaan.

Ook de mens zelf is hiertoe onbekwaam. Als het van een scheepsel afhing, was het een verloren zaak. Wat een wonder als de Heilige Geest, in de verlorenheid van het leven en de zondaar onder het heilig recht van God buigen moet en mag, het oog des geloofs schenkt op Hem, Die met Zijn eigen Bloed de toegang tot de Goddelijke Majesteit heeft geopend. Hij verliet de hemel der heerlijkheid en nam de menselijke natuur aan om Gods geschonden deugden te verheerlijken en de Wet volkomen te vervullen. Door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid heeft Hij voor al de Zijnen de straf gedragen en het eeuwige Leven verdiend. Nu zit Hij aan 's Vaders rechterhand als de verheerlijkte Koning, maar ook als de biddende en dankende Hogepriester.

Liefdevol en pastoraal wordt in artikel 26 de onwaardige en schuldige zondaar, aangespoord om het bij de Voorbidder, Jezus Christus te zoeken. *Zijn macht en grootheid moeten ons niet verschrikken, want er is niemand die ons liever heeft dan Hij.* Maar bovenal, wie zal er eerder verhoord worden dan Hij, Die uit eeuwige liefde tot Zijn Vader en Zijn gegeven Kerk afdaalde? Wie zal het verstaan? Een overtreder, een eerrover die door Christus wordt bemind, ja zo geliefd dat Hij Zijn leven voor hem gaf. Het is een eeuwige, onvergankelijke, onveranderlijke liefde. De kennis van Hem en zichzelf brengt diepe ootmoed, verwondering, maar ook eerbied en vrees. De beleving ervan doet uitroepen: 'Bemin'lijk Vorst Uw schoonheid hoog te loven, gaat al het schoon der mensen ver te boven'.

Gods kinderen worden opgeroepen tot een *geloovig uitgaan* tot Hem, om *barmhartigheid te verkrijgen en genade te vinden, ter bekwamer tijd*. Uitgaan in die gestalte omdat Hij *barmhartig en getrouw* is, maar ook vanwege Zijn eigen Woord: 'Ik ben de Weg en de Waarheid en het Leven; niemand komt tot de Vader dan door Mij.' Nu mogen ze in Christus' Naam tot God naderen, zonder afgewezen of verteerd te worden. Wie deze Voorbidder niet kent, is nameloos arm. Deze van God gegeven Zaligmaker wordt zo noodzakelijk, gepast en dierbaar in het wonder van de rechtvaardigmaking maar ook in het leven van de heiligmaking. De gelovige overdenking van artikel 26 doet uitroepen: Wie is toch Deze!

Wat zegt artikel 27 ons?

De Kerk

Van de Algemene Christelijke Kerk: Deze Kerk is geweest van den beginne der wereld af, en zal zijn tot den einde toe; gelijk daaruit blijkt dat Christus een eeuwig Koning is, Dewelke zonder onderdanen niet zijn kan.

Bent u één van die onderdanen? Wat een voorrecht te mogen geloven een levend lidmaat van de Kerk te zijn. Door de Geest van Christus en door het Woord van God wederom geboren en toegebracht te zijn tot de gemeente die zalig wordt. Wie zijn het? In Adam liggen ze verloren. In zichzelf zijn het schuldige zondaren die de eeuwige rampzaligheid verdiend hebben. Ze leren zich kennen als onrein en onverbeterlijk.

Het artikel zegt echter: *Het is een heilige vergadering van ware Christgelovigen, die al hun zaligheid verwachten in Jezus Christus, gewassen zijn door Zijn bloed, geheiligd en verzegeld door de Heilige Geest.* Dat kan niet anders dan door een wonder van God, door vrije, soevereine genade. De oorzaak ligt in Gods eeuwige welbehagen. De Kerk is tot het eeuwige leven uitverkoren (art. 16). Het kan om Christus' wil (art. 26). De verhoogde en altijd biddende Christus zal zorgen dat door de prediking van het Evangelie, de uitverkorenen uit alle volken vergaderd worden. De Heilige Geest plant het geloof in het hart, overtuigt van zonde en schuld, doet een zondaar buigen voor God en verheerlijkt Christus.

Deze heilige Kerk wordt van God bewaard, of staande gehouden, tegen het woeden der gehele wereld. De gemeente wordt gebouwd op een onwankelbaar fundament, waarvan Jezus Christus de uiterste Hoeksteen is en de poorten der hel zullen vanwege Zijn voorbede haar niet overweldigen. *Hoewel zij somwijlen een tijdlang zeer klein en als tot niet schijnt gekomen te zijn in de ogen der mensen; gelijk Zich de Heere gedurende de gevaarlijken tijd onder Achab zeventuizend mensen behouden heeft, die hun knieën voor Baäl niet gebogen hadden.*

Een waarschuwend voorbeeld. Buigen we de knie voor Baäl? Laten we de wereld in de kerk toe? Leven we te wereldgelijkvormig? Dan wijkt de Geest met Zijn werkingen. Het gevolg is een leegloop in de kerk. God beware onze gemeenten en houde ons staande.

De Kerk is verspreid en verstrooid door de gehele wereld; nochtans samengevoegd en verenigd met hart en wil in één zelfden Geest, door de kracht de geloofs. Door de levendmakende Geest hebben Gods kinderen gemeenschap met Christus, hun Hoofd, en met elkaar, als lidmaten van één lichaam.

Wat zegt ons artikel 27? Dat er nog een Kerk is, want de Naam van de Koning zal zijn tot in eeuwigheid. Zolang als er de zon is, zal Zijn Naam van kind tot kind voortgeplant worden.

Guido de Brès over het gezag van de overheid

Nadat Guido de Brès in boek III van Oorsprong en weerlegging van de wederdopers uitvoerig is ingegaan op het sacrament van de Heilige Doop, volgt er een verhandeling over de overheid. De wederdopers miskennen het gezag van de overheid. Sommigen verwerpen volstrekt alle overheden, zowel gelovige als ongelovige. Er zijn er onder hen die de overheid wel toelaten. Guido de Brès bestrijdt de opvattingen van de wederdopers. De argumenten die de wederdopers gebruiken om hun mening te staven komen we ook vandaag tegen. In het bijzonder wel als het gaat om de toepassing van de doodstraf.

Bloed vergieten

Menno Simons (1496-1561) zegt dat hij wel toelaat dat een christen het overheidsambt uitoefent en dat hij de kwaaddoeners straft, maar dat hij goed moet oppassen om geen bloed te vergieten. Want dat is iets wat christenen geenszins betaamt. Hij gebruikt daarvoor de volgende argumentatie: 'De misdadigers die men ter dood wil brengen, krijgen berouw óf ze tonen geen berouw. Als zij berouw hebben over hun zonden, dient hun genade bewezen te worden. Als zij geen berouw tonen en men hen ter dood zou brengen, dan zendt men hun zielen naar het verderf, omdat men hun de tijd beneemt om berouw te hebben'. Op deze en andere redeneringen van de wederdopers gaat De Brès uitvoerig in door uit Gods Woord te bewijzen dat een gelovige het overheidsambt mag uitoefenen en dat ook de overheid het zwaard niet tevergeefs draagt. Hij zegt zelfs: 'De overheid die haar zwaard van het bloed onthoudt, is vervloekt' (627). De koningen, vorsten en de overheden moeten het bloed van de kwaaddoeners vergieten, zoals zij daar in Gods Woord voorbeelden van hebben en er het bevel toe hebben, 'opdat zij door hun zachtmoedigheid in het sparen van de goddelozen, Gods toorn niet over zichzelf uitroepen door zachtmoediger en barmhartiger te willen zijn dan God Zelf'.

Zie maar naar Saul hoe de Heere hem verworpen heeft en zijn koninkrijk te gronde heeft gericht omdat hij Agag, de koning van de Amalekieten niet heeft gedood en omgebracht (1 Sam. 15). De overheden die de doodslagers ongestraft laten zijn 'goddeloos en afschuwelijk'. Zij besmetten en verontreinigen de aarde.

Wreedheid

Het verwijt dat hij door zo te spreken tot wreedheid zou oproepen, werpt Guido de Brès verre van zich. 'Wij bedoelen geenszins de overheden tot wreedheid en onmenselijkheid op te wekken (dat verhoede God) ... Maar wij geven eenvoudigweg onderwijs over de last en de plicht van de overheid in haar roeping' (646). De overheden mogen van hun zetel geen galg maken. Gelovige rechters

Vrouw Justitia, het beeld van 'het vonnis na een zorgvuldige afweging'

worden door hem vermaand om ontfermend te zijn en medelijden te hebben met de arme misdadigers, wanneer men hen moet straffen. Die rechters moeten er ook goed voor waken om het bloed der onschuldigen te vergieten in plaats van dat der schuldigen (628).

Orde en politiek bestuur

Guido de Brès rekent het verwerpen van de overheid tot de afschuwelijke listen van de satan, die een vijand is van alle orde en politiek bestuur. 'Want hij beraamt ongetwijfeld iets groots, onder de schijn van nederigheid, te weten, een afschuwelijke losbandigheid en een totale omverwerping van de staten en van alle welgestelde politieke orde' (621).

Ook onder christenen is een overheid nodig als Gods dienaar, een wreekster tot straf degene die kwaad doet. Uit het Oude Testament haalt hij voorbeelden aan waar

Wat zegt artikel 37 ons?

Het laatste oordeel

Daarom verwachten wij die grote dag met een groot verlangen, om ten volle te genieten de belofte Gods, in Jezus Christus onze Heere.

Het slotartikel van de Nederlandse geloofsbelijdenis zet in met de woorden ‘ten laatste geloven wij’. De dag des Heeren komt! De voleinding van de eeuwen is een geloofszaak.

Je ziet Guido de Brès als het ware in z’n tuinhuisje zitten. De laatste bladzijden van de geloofsbelijdenis zijn geschreven. Wanneer hij denkt aan de vervolging en de vijandschap die in alle hevigheid is losgebarsten, krimpt z’n hart ineen. Maar wanneer hij ziet op de grote belofte van de dag van Christus’ toekomst wordt z’n ziel gesterkt en getroost. Zichtbaar zal Hij verschijnen op de wolken van de hemel met macht en heerlijkheid. Vriend en vijand zullen voor Hem buigen. Voor de troon van God valt de eeuwige scheiding.

Wij allen zullen voor de Rechter van levenden en doden verschijnen. De engelen zullen de geslachten van de aarde bijeenbrengen voor de rechterstoel van Christus. Het levensboek (de consciënties) van ieder mens wordt geopend. Heel ons leven komt onder het oordeel van de heerlijkheid en de heiligheid van God. Ieders geweten zal zeggen: ‘Ja, dit is mijn leven; dit ben ik’. Alle schijn zal ophouden. Niets blijft ongevoeld. Angstaanjagend voor goddeloze mensen. Zij zullen geoordeeld worden om gepijnigd te worden in het eeuwige vuur, dat voor de duivel en zijn engelen bereid is. Vreselijk om in die dag een vijand van Christus te zijn gebleven.

Maar aan de andere kant is deze dag wenselijk en troostrijk voor de rechtvaardigen en uitverkorenen. Want dezelfde Jezus Die in de nood hun Redder is geweest, zal in die dag hun Rechter zijn. Hij beklimt de rechterstoel niet om Zijn volk te verderven, maar om te behouden. Hij zal de Zijnen kronen met eer en heerlijkheid. Christus zal voor alle ogen aan de kant van Zijn gemeente gaan staan. Hij neemt Zijn bruidsgemeente mee in eeuwige heerlijkheid. Zonde en dood, alle oorzaak van smart en strijd, worden weggedaan. Is dat niet zeer wenselijk? Zeer troostelijk? Daarom verwachten wij... Bedenk: ‘*Dáár zal ik staan! En wáár zal ik staan!?*’ Doorslaggevend zal zijn of Christus centraal staat in mijn leven. De Rechter van het heelal zal Zich niet vergissen. Nog is het tijd. Zoek van de Rechter uw Vriend te maken.

Schrik, maar ook schaamte brengt het kijken naar de tekening van het slotartikel met zich mee. Waar is het verlangen naar Zijn dag? Wat te denken van een bruid die niet uitzielt naar de dag van de bruiloft? De signalen zijn er... de dag komt! Leven vanuit het einde, dát is het geloof van Christus’ Kerk.

uit blijkt dat gelovig zijn en aards gezag uitoefenen heel goed met elkaar overeenstemmen. Hij wist op Jethro die Mozes de raad gaf rechters en regeerders te verkiezen om het volk te richten en al hun geschillen te beslechten. Er zijn vele goede koningen geweest in Israël en sommige profeten hebben het overheidsambt uitgeoefend.

Voor de bewijzen uit het Nieuwe Testament zijn nodig om de wederdopers te weerleggen, want daarop beroepen zij zich in het bijzonder. Dan is het echter niet moeilijk om aan te tonen dat de overheid niet alleen van God geordineerd is, als iets wat Hem welbehaaglijk en aangenaam is, maar wat meer is, dat Hij ons ook hun waardigheid daar-

Guido de Brès rekent het verwerpen van de overheid tot de afschuwelijke listen van de satan, die een vijand is van alle orde en politiek bestuur.

van aanbeveelt (620). We behoeven dan alleen te denken aan de apostel Paulus en wat hij schrijft aan de Romeinen: ‘Alle ziel zij de machten over haar gesteld, onderworpen; want er is geen macht dan van God, en de machten die er zijn, die zijn van God geordineerd. Alzo dat die zich tegen de macht stelt, de ordinantie Gods wederstaat; en die ze wederstaan, zullen over zichzelf een oordeel halen. Want de oversten zijn niet tot een vrees den goeden werken, maar den kwaden. Wilt gij nu de macht niet vrees, doe het goede, en gij zult lof van haar hebben; want zij is Gods dienaar, u ten goede. Maar indien gij kwaad doet, zo vrees; want zij draagt het zwaard niet tevergeefs; want zij is Gods dienaar, een wreekster tot straf dengene die kwaad doet’ (Rom. 13). Ziedaar, zegt De Brès, de woorden van Paulus die zo duidelijk zijn als wat.

Duidelijkheid

In niet mis te verstane woorden spreekt De Brès over de wederdopers en hun on-Bijbelse opvattingen. Hij spreekt over: ‘hun boosaardigheid’, ‘in zichzelf geheel verblind’, ‘de onwetendheid van deze arme mensen’, enz. Hij noemt Menno Simons een ‘arme man’. En degenen onder de wederdopers die de overheden moordenaars noemen, omdat zij de goddelozen naar Gods bevel ter dood brengen, tonen duidelijk dat zij door de boze geest gedreven worden om kwaad te spreken van de overheid, zegt De Brès. Krasse taal, maar wel duidelijk.

Ook als het gaat om de plaats van de overheden is hij duidelijk. Hij wijst in dit verband op Jesaja die heeft geprofeteerd dat de politieke macht in de christelijke kerk zou blijven, als hij zegt dat de koningen en koninginnen de voedsterheren en zoogvrouwen van de kerk zullen zijn (Jes. 49:23). En zouden we er aan toe kunnen voegen, vat het Woord van God het niet samen in die enkele korte zin: ‘Vrees God, eert den koning’?

Leeswijzer

voor een aantal actuele onderwerpen in de werken van Guido de Brès

Onderwerp	Boektitel	Het wapen van het christelijk geloof	De Nederlandse Geloofsbelijdenis	Gevangen om het Evangelie	Oorsprong en weerlegging van de wederdopers
Historie					
- levensbeschrijving van Guido de Brès			••	•	
- het ontstaan van de wederdopers					•••
De geloofsleer					
- de eigenschappen van de drie Goddelijke Personen		•••	•		
- de wet		••			
- de twee naturen van Christus		•	•		•••
- Christus, het beloofde Zaad		•	•		•••
- Christus, de Zoon des mensen		•	•		•••
De Nederlandse Geloofsbelijdenis					
- de 37 artikelen met kanttekeningen			•••		
- uitgeschreven bewijsteksten			•••		
Heilige Doop					
- de doop in plaats van de besnijdenis			•		•••
- de betekenis van de doop		•	•		•••
- de voorrechten van de doop					•••
- wedergeboorte en doop					•••
- geloof en doop					•••
- bevel tot de kinderdoop		•	•		•••
- herdoop		•			•••
Heilig Avondmaal					
- de instelling van het Heilig Avondmaal		••	•	•••	
- de betekende zaak		•	•	••	
- de dwaling van de mis		••		•••	
- de leer van de transsubstantiatie		••		•••	
- kerkleraars over het Heilig Avondmaal		••		•••	
De roeping tot het predikambt			•	•	••
De overheid			•		
- in dienst staan van de overheid		•			••
- het afleggen van de eed		•			••
- de doodstraf		•			••
De onsterfelijkheid van de ziel					•••
Overige					
- een gebed tot de Heere				•••	
- persoonlijke brieven aan vrouw en moeder			•••	•••	

• = komt ter sprake
 •• = wordt behandeld
 ••• = wordt uitvoerig behandeld

NIEUW!

Waardevolle uitgaven van Guido de Brès

Guido de Brès is, na een moedig getuigenis, de marteldood gestorven. Zijn nalatenschap was voor hem niet alleen een belijden met de mond, maar – door genade – ook een geloven met het hart.

De Stichting Heruitgave Werken Guido de Brès stelt zich ten doel om de werken van Guido de Brès vanwege hun rijke inhoud meer bekendheid te geven.

Als u de boeken via de Stichting bestelt, steunt u de Stichting in het financieren van de vertaalkosten.

Verzendkosten € 3,95
Bij bestelling boven € 30,- geen verzendkosten.

Oorsprong en weerlegging van de wederdopers

Dit boek biedt een beschrijving van de geschiedenis van de wederdopers en een weerlegging van hun opvattingen. De verbreiding van het anabaptisme heeft Guido de Brès zeer verontrust. Hij voelde zich daarom gedrongen om met alle kracht tegen de wederdopers te strijden.

Dit uitvoerige werk verscheen in 1565. Het is opnieuw uit het Frans vertaald, en bestaat uit drie boeken:

Boek I gaat over de oorsprong van de wederdopers.

Boek II gaat over de christologie. De twee naturen van Christus was een onderwerp waarop de wederdopers duidelijk een andere visie hadden dan de gereformeerden.

Boek III gaat vooral over de doop in het algemeen en over de kinderdoop in onderscheid met de volwassen doop.

Geb. 728 blz.

Prijs: € 47,90

Uit het Frans vertaald onder redactie van mw. R. Pieterman (RuthInterpres)

2e druk

Gevangen om het Evangelie

Een historische beschrijving van de laatste maanden uit het leven van Guido de Brès en uitvoerige verhandelingen over het Heilig Avondmaal.

Vertaling: mw. R. Pieterman (RuthInterpres)

Geb. 210 blz.

Prijs: € 15,90

2e druk

De Nederlandse Geloofsbelijdenis

De tekst van de NGB, voorzien van kanttekeningen, uitgeschreven bewijsteksten en een beknopte levensbeschrijving van de opsteller.

Samengesteld door A.A. Roukens

Geb. 208 blz.

Prijs: € 15,90

2e druk

Het wapen van het christelijk geloof

Belangrijke thema's o.a.: Doop, Heilig Avondmaal, overheid, enzovoort.

Vertaling: drs. E.W. Karels-Boonzaaijer en

drs. A. Schimmel-Boonzaaijer

Geb. 344 blz

Prijs: € 27,90

BESTELBON

U kunt de bon zenden naar:
Stichting Heruitgave Werken Guido de Brès
Ambachtsherenweg 18, 3264 SE
Nieuw-Beijerland

Ja, zend mij per omgaande:

..... ex. Oorsprong en weerlegging... (nieuw) à € 47,90

..... ex. Gevangen om het Evangelie à € 15,90

..... ex. De Nederlandse Geloofsbelijdenis à € 15,90

..... ex. Het wapen van het christelijk geloof à € 27,90

Naam:

Adres:

PC/Woonplaats:

Telefoonnummer:

U kunt ook per email bestellen: st.gdb@kliksafe.nl of telefonisch: 0186 - 61 18 36

